

ראשית

אוהבים זה את זה ומספקים זה לזה גם את הצרכים הפסיכולוגיים והאמוציונליים שלהם. טוב להם ביחד. הם כנים, שמחים ומאושרים זה עם זה והחיים המשותפים קלים, נעימים ויפים יותר. חברות כזו מעשירה את החיים והיא עשויה להימשך זמן רב. רוב בני הזוג בעולם חיים כך.

החברות המעולה ביותר היא זו המבוססת על אידיאל משותף. החברים מחויבים לא רק זה לזה, אלא גם לרעיון אחד גדול, לערך מסוים המאחד אותם. הם משתתפים יחד כדי להשיג מטרה גדולה, חלום משותף. לכן כל אחד מהם מסוגל להתעלות יותר בקלות מעל הצרכים האישיים והדאגה האגואיסטית שלו אל טובת הזולת וטובת הכלל. התוצאה היא חיים שיש בהם את כל היתרונות של החברות האמפטיית, ובנוסף לכך הם מלאים תוכן רוחני וסיפוק אישי. זהו קשר של נצח. זהו הבסיס לקשר הנישואין בעם ישראל. "על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד" (ב,כד).

חכמינו מעירים, שגם לפני יצירת האישה, אדם הראשון לא היה ממש בודד בעולם. היו המלאכים. הם יכלו לתת לו כל מה שיבקש, הוא יכל לשוחח איתם, לטייל איתם. מדוע הוא לא היה מאושר? למה הוא היה צריך את חוה? התשובה היא שהמלאכים לא היו צריכים ממנו דבר. הם לא היו זקוקים לו והוא לא יכל לתת להם דבר. אדם שאינו נותן הוא אדם אומלל. אתה רוצה להפוך מישהו לשונא שלך? תן לו הרבה ואל תאפשר לו לתת לך כלום. זה מה שקרה לאמריקה כשהיא רק נתנה לעולם ולא הסכימה לקבל כלום. התוצאה היתה "האמריקאי המכוער", השנוא. אתם רוצים להגביר את האהבה בחיי הנישואין שלכם? תן לה, תעניקי לו. אל תשאל מה בן-הזוג יכול לעשות בשבילך אלא מה אתה יכול לעשות בשבילו... ואל תשכח, שחלק מההענקה שלך צריכה להיות שתאפשר לו גם להעניק לך. לא בשביל עצמך אלא בשבילו ובשביל החברות שלכם. כי חברות טובה מאופיינת ע"י נתינה וקבלה. זה ה- ב'. א', אלוהים, רק נותן. אנחנו מקבלים ונותנים.

דת ומדע- סתירה?

"וייצר ה' אלוהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה:"
(בראשית ב, ז)

יש אנשים הסבורים שהדת והמדע עומדים בסתירה זה לזה ולכן עליהם לבחור בין תפיסת עולם תורנית ובין תפיסת עולם מדעית. למעשה, לא רק שאיננו צריכים לבחור בין האמת של התורה לאמת המדעית אלא שאסור לנו לעשות כן, מכיוון שהתורה והמדע אינם סותרים כי אם משלימים זה את זה.

ניקח למשל את תיאורית האבולוציה של דרווין. הרבה אנשים דתיים - יהודים ונוצרים - ראו בה את שיא הכפירה ולא יכלו לקבל אותה כי חשבו שהיא עומדת בסתירה לסיפור בריאת האדם בתורה. הרב אברהם יצחק הכהן קוק מסביר שתיאורית האבולוציה בעצם קרובה יותר מכל תיאוריה אחרת לפנימיות התורה ולסודות התורה על פי הקבלה. לא רק שאין סתירה, אלא שדרוון מסביר במונחים מדעיים את מה שכתוב בדרך רמז בתורת הנסתר של הקבלה. על פי הקבלה, העולם הוא בן מיליארדי שנים. הקב"ה ברא הרבה עולמות והחריב אותם לפני שהוא ברא את העולם הזה. בראש השנה אנו מציינים את יצירת האדם כפי שאנו מכירים אותו כעת. על פי התלמוד היו בעולם 974 דורות לפני אדם הראשון. הכל מסתדר. ההערה היחידה שלנו בנוגע לדרוויניזם תהיה שהדברים כמובן לא נוצרו מעצמם ותהליכי

אלה הם חוקים שאנו יכולים להבחין בהם, ללמוד אותם ולהשתמש בהם לתועלתנו. זהו תפקידו של המדע. אבל אחרי הכל, כשהמדע חוקר את תופעות הטבע הללו, הוא למעשה חוקר את דרכי הנהגת אלוהים את עולמו.

בפרק השני של ספר "בראשית" הקב"ה מופיע בשם של ארבע אותיות, אות יו"ד אות ה"א אות ו"ו ואות ה"א. שם זה מבטא את יחסו של הקב"ה אל האדם, אל תחושותיו, אל מצבו הפרטי בזמן ובמקום נתונים, לא כצירוף של כוחות טבע אלא כעולם שלם בפני עצמו. ההיבט הזה של התגלות הקב"ה בעולם הוא ענינו של הדת. הדת רואה את הקב"ה ביחס האישי שלו אלינו. חוקי המדע מתעלמים מזמן ומקום. שבת, יום טוב, אהבה, פחד, מסירות, אומץ - כל אלה הם חסרי משמעות עבור חוקי המדע. המדע הוא חד-מימדי. אנו, בני האדם, איננו יכולים לחיות בעולם המתנהג על פי חוקים אלה בלבד. אנו זקוקים ליותר מכך. אנו זקוקים לחברים, לחום, לקשר אישי, למשמעות בחיים. המדע אינו יכול לתת לנו את כל הדברים האלה. המדע יכול להסביר לנו איך הדברים עובדים אבל הוא אינו יכול לומר לנו לאיזו מטרה אנו צריכים להשתמש בהם, מה אנו צריכים לעשות עם כל הידע שלנו. המדע נותן לנו כוח. הוא מאפשר לנו לשלוט בדברים ולהשתמש בהם, אבל הוא אינו יכול לומר לנו מה עלינו לעשות, איך עלינו להשתמש בכוח הזה. המדע אינו יכול לתת לנו משמעות ומטרה בחיים. המדע מלמד אותנו איך להשיג דברים. הדת מלמדת אותנו להיות בני אדם. אנו זקוקים לשניהם.

ההתפתחות הביולוגיים לא התרחשו מעצמם, אלא הכל הוא ברצונו ומכווחו של הבורא ברוך הוא. יתרה מזו, התפיסה הפילוסופית העומדת ביסוד תורת ההתפתחות של דארווין מתאימה מאד לתורה הקדושה: העולם אינו מוצר סטאטי, קבוע, אלא הוא משתנה ומתפתח כל הזמן. הקב"ה הטביע בעולם - ובמיוחד באדם - תכונה של יכולת ורצון להשתכלל והאדם צריך להוציא לפועל ולממש את היכולת הזו. "ויקה ה' אלוהים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה" (ב,טו). האדם נברא כדי לשכלל ולפתח את הבריאה. העולם הינו מציאות דינמית, משתנה ומתפתחת כל הזמן, בדיוק כמו שטען דרווין.

אם נבחן את הדברים יותר לעומק נוכל לומר, שאין סתירה בין דת ומדע פשוט מפני שכל אחד מהם מתייחס להיבט אחר של המציאות. הדת היא סינטטית, היא לוקחת את כל הצדדים וההיבטים של המציאות ומתייחסת אליהם כאל מכלול הרמוני אחד. זהו מבנה אורגני, המציע תפיסה אחדותית שלמה של האדם וכל רגשותיו ודחפיו עם היקום ועם אלוהים. אינך יכול להבין גורם אחד ביקום אם אתה מתעלם ממקומו ותפקידו בכל המערכת הקוסמית. המדע, לעומת זאת, הוא אנליטי. הוא אינו שואף לאחד את כל תופעות החיים אלא להיפך, להפריד ולבודד כל אחד מהם כמה שאפשר כדי לבדוק אותו באופן נפרד. בדרך זו מנסה המדע לגלות איך כל דבר עובד. המדע לא סבור שהוא צריך להבין הכל כדי להבין משהו מסוים. כדי להבין בהנדסת חשמל, למשל, אין צורך להבין באווירודינמיקה. הדחף הבסיסי של המדע הוא להפריד. הדחף הבסיסי של הדת הוא לאחד.

בפרשת "בראשית" מופיעים שני תיאורי בריאה. בסיפור הראשון הקב"ה מכונה "אלוהים". שם זה מתייחס לקב"ה כפי שהוא מתגלה בבריאה וזהו אותו הגילוי של הקב"ה שבו עוסק המדע. משמעות שם זה היא התייחסות אליו כאל אדון המציאות, שליט על עולם הטבע, יוצר חוקי הטבע ומנהיגו. למעשה, כל הגישה המאמינה שישנם חוקי טבע, היא עצמה בעלת תפיסה דתית. אם אין מנהיג לעולם, מאיפה יהיו לו חוקים? ישנה שיטה פילוסופית הטוענת שהיקום מורכב מתופעות ספונטניות אקראיות שאין ביניהם שום קשר ואין להם שום גורם או סיבה. זהו למעשה הבסיס הפילוסופי של הפאגניזם. אנו מאמינים שהעולם הוא אחדות, שהקב"ה הוא שליט יחיד ומוחלט בעולמו ושהוא קבע את חוקי התנהגות הבריאה.

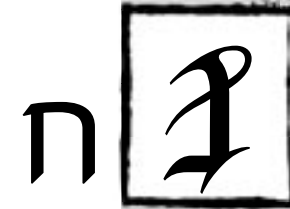
מול ההנאה המיידית שלי. אם אני רוצה משהו שיש אצלך - רכוש, כסף, אישה - אני חוטף ולוקח את זה ברגע שאני יכול. ואני יודע שאתה תעשה אותו דבר. האנושות היתה רקובה מבחינה רגשית: אלימה, אכזרית, אגואיסטית, מושחתת ומקולקלת לגמרי מבחינה מידותית-אמוציונאלית. חברה כזאת לא יכולה להמשיך ולהתקיים, וה' מביא מבול על הארץ. מתחילים הכל מחדש.

מעניין לשים לב לאופן בו בחר ה' להשמיד את האנושות. הוא לא עשה זאת ע"י אש, בעל הפוטנציאל ההרסני הגדול, אלא דווקא ע"י מים, שהוא יסוד החיים. זה בא ללמד אותנו משהו בקשר למינון. גם דבר טוב, כשהוא בא בכמות גדולה מדי, יכול להרוס. צריך לשמור על המידה הנכונה של כל דבר.

בסוף הפרשה אנו קוראים על הדור של מגדל בבל. הם לא חזרו על הטעות של בני דור המבול. הטעות שלהם היתה שונה לגמרי. אצלם הבעיה היתה לא ברגש אלא בשכל. "ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים" (יא, א), הם לא נלחמו זה בזה אלא שיתפו פעולה זה עם זה. היתה להם שפה משותפת. ומה עושים עם ההרמוניה הנפלאה הזאת? הם מחליטים לבנות יחד מגדל גבוה שיגיע עד השמים. בשביל מה?

בתלמוד מסופר שהמבול נגרם כתוצאה מפגיעה של כוכב שביט בכדור-הארץ. זה קרה בדיוק 1656 שנה אחרי הבריאה. אנשי דור מגדל בבל חששו שדבר דומה יחזור ויתרחש בדורם. כך אפשר להבין את הביטוי "פן נפוץ" לא רק מלשון פיזור, תפוצה אלא גם מלשון פיצוץ, התפוצצות. כדי למנוע השמדה נוספת של האנושות הם החליטו לבנות מגדל שיהיה די גבוה עד שגם מבול שיכסה את כל הארץ לא יכסה אותו. וגם אם הם לא ישרדו מבול נוסף, לפחות ישאר להם איזשהו זכר בעולם, מעין אנדרטה ענקית שתעיד על גדלותם.

הטעות של אנשי דור מגדל בבל לא היתה ברגש. הם לא היו אנוכיים ואגוצנטרים כמו אנשי דור המבול. להיפך, הם הקדישו את החיים הפרטיים שלהם למען "אידיאל" קולקטיבי: לגבור על ריבונו של עולם, לא להניח לו לנהל את העולם כרצונו. הטעות שלהם היתה שכלית - רעיונית. הם גייסו את כל הכוחות שלהם למען רעיון שגוי. הם היו כל-כך מסורים לאידיאל שלהם, עד שהיו מוכנים להקריב חיי אדם למענו.

מתחילים מחדש

**"וירא אלוקים את הארץ
כי נשחתה כי השחית
כל בשר את דרכו על
הארץ:"**
(בראשית ו, יג)

**"ויאמרו הבה נבנה
לנו עיר ומגדל וראשו
בשמים ונעשה לנו
שם פן נפוץ על פני כל
הארץ:"**
(בראשית יא, ד)

מתחילים הכל מחדש, וזה קורה בפרשתנו פעמיים. עברו בדיוק עשר דורות מבריאתו של אדם הראשון ועד דורו של נח והאנושות הגיעה למצב גרוע כל-כך עד שאי אפשר להמשיך יותר. חייבים להחריב הכל ולהתחיל מחדש. בפירושו על הפסוק הראשון המופיע בכותרת מסביר רש"י לאיזו רמה של שחיתות מוסרית הגיע אותו דור: "אפילו בהמה חיה ועוף נזקקים לשאינון מינון". כלומר, בני האדם ניהלו חיי מין כל-כך מושחתים עד שזה השפיע אפילו על בעלי החיים עד כדי כך שהם איבדו את החוש הטבעי של חיים נורמליים והזדווגו עם בעלי חיים ממינים אחרים. כמובן, זה יצר מצב שהעולם התמלא ביצורי-כלאים משונים, תערובות של בעלי חיים שונים. למעשה, אחד הפירושים על הפסוק "כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה" (ז, א) אומר שבאותו הדור נח ומשפחתו היו הבריות היחידות בעולם שהיו 100% בני-אדם, בלי שום תערובת גנטית של בעלי-חיים אחרים. מזעזע.

וזה לא הכל. "ותישחת הארץ לפני האלוקים ותימלא הארץ חמס" (ו, יא), מסביר רש"י שהארץ היתה שטופה בגזל. כל אחד חשב רק על עצמו וכולם גנבו וגזלו מכולם. שום דבר לא יכול לעמוד

חכמינו מספרים לנו, שאם במהלך עבודת בניית המגדל נפל אדם מהמגדל, לא היה אכפת להם. אבל אם נפלה לבנה ונשברה, הם היו מצטערים ומתאבלים עליה. אנחנו מכירים תופעות כאלה גם בזמננו, איך מנהיגי מדינות (סטאלין, למשל) מוכנים להקריב חיים של מיליוני בני אדם כדי לקדם את המטרות הפוליטיות שלהם.

ה' לא מאפשר למצב כזה להתקיים. הוא לא משמיד את הדור הזה, אך הוא פוגע בנקודה המרכזית שלו - האחדות. הוא מבלבל את שפתם. עד אז כל העולם דיבר בשפה אחת. פתאום הם התחילו לדבר בשפות שונות ולא להבין זה את זה. כמובן, הם לא יכלו להמשיך בפרויקט הגרנדיוזי שלהם והתפזרו על פני כל הארץ.

לאחר המבול ה' מביטיח לאדם שלא יהיה עוד מבול על הארץ והוא אף נותן לו סימן להבטחתו - הקשת בענן. מעניין להתבונן בסימן הזה. הקשת נוצרת מפגישה של טיפת מים עם קרן אור. מים מסמלים תמיד את הרגש והאור - את השכל. יש כאן רמז שכדי שיהיה שלום בעולם צריך ששני הכוחות האנושיים העיקריים, הרגש והשכל, יהיו בריאים וישמשו את המטרה שלשמה הם נוצרו - לגלות את הטוב והיפה בעולמו של הקב"ה בכלל ובאדם בפרט.

ח

צדיק בפרווה

”אלה תולדות נח

נח איש צדיק תמים

היה בדורותיו את

האלוקים התהלך

נח:”

(בראשית ו,א)

כשאתה נמצא בחדר קר ואתה רוצה להתחמם, אתה יכול לבחור באחת משתי אפשרויות: או ללבוש את מעילך או להגביר את עצמת החימום בבית. ההבדל בין שתי האפשרויות הוא ברור: מי שבחר באפשרות הראשונה עסוק בעצמו, הוא דואג שלו לא יהיה קר. מי שבחר באפשרות השנייה אכפת לו איך מרגישים כולם והוא דואג שלכולם יהיה טוב ונעים. זאת הסיבה שיש המכנים את נח "צדיק בפרווה". כשה' מגלה לו שהוא החליט להרוס את העולם ולהשמיד את האנושות ולכן עליו לבנות תיבה כדי להציל את עצמו ואת בני משפחתו, מהי תגובתו של נח? הוא בונה תיבה...

בניית התיבה אורכת 120 שנה. ודאי שה' יכל לשמור על נח ממי המבול בדרכים יותר פשוטות וקלות. רבותינו מלמדים אותנו שה' בחר בדרך זו כדי שלנח תהיה הזדמנות להחזיר את בני דורו בתשובה ובכך להציל אותם מהמבול. במשך 120 שנה הם רואים אותו טורח בבניית התיבה וכשהם שואלים אותו הוא ודאי אומר להם את האמת בנוגע לייעודה. מן הסתם בתחילה הם לעגו לו אולם ככל שעבר הזמן הם התייחסו לדבריו ולמעשיו יותר ויותר ברצינות. אך זה לא הספיק. בסופו של דבר רק נח ומשפחתו נמצאו ראויים

לשרוד את המבול כנציגי האנושות.

איננו יודעים עד כמה נח באמת השתדל כדי לשכנע אותם ועד כמה זה היה באמת חשוב לו. אנו יודעים שהוא לא הצליח. אולי הסיבה היא שחסרה לו אותה תכונה כריזמטית של מנהיג בעל יכולת השפעה על סביבתו. דבר אחד ברור: אין בכל הפרשה עדות לכך שנח ניסה להתווכח עם ה' ולשנות את רוע הגזרה. אברהם עשה זאת לאחר שה' גילה לו שהוא מתכוון להחריב את סדום ועמורה. נח שותק ומציית. זאת הסיבה שנאמר עליו "את (=עם) האלוקים התהלך נח" ואילו לאברהם ה' אומר "התהלך לפני והיה תמים". נח הולך עם ה', זה יפה מאד, הוא באמת "צדיק תמים", אבל יש מדרגה גבוהה יותר. אברהם הולך לפני ה'. הוא לא רק מציית לדברי ה' אלא גם מוכן להיות שליח ה' ולקחת תפקיד פעיל בתיקון העולם.

ל"תיבה" יש בלשון הקודש משמעות של "מילה". ה' רומז לנח שהוא היה צריך לדעת להשתמש בכוח הדיבור שלו באופן יותר מוצלח ומשכנע כדי להציל את בני דורו. אנחנו יודעים שכדי לשכנע אחרים במשהו, אתה צריך להיות משוכנע בזה בעצמך. נח בעצמו לא היה משוכנע לגמרי שיהיה מבול. ע"פ חז"ל, נח נכנס לתיבה רק אחרי שמי המבול הגיעו כבר עד קרסוליו.

כישלוננו של נח להציל את בני דורו הוא כל-כך גדול עד שבספר ישעיה המבול מכונה "מי נח". הכוונה היא, ע"פ חז"ל, שבמובן מסוים נח היה אחראי להתרחשות המבול. זאת מכיוון שהוא לא היה מוכן לקחת אחריות על העלאת הרמה הרוחנית של אנשי אותו דור. לכן ה' אומר לו להיכנס לתיבה יחד עם בעלי חיים ושונים. אם הוא אינו יכול לדאוג כראוי לבני אדם, שידאג לבעלי-חיים. זה בכלל לא היה קל לדאוג לצורכיהם של כל בעלי-החיים בתיבה, לתת לכל יצור את המזון המיוחד לו, לדאוג לנקיון, לטיפול בחולים, אבל זה מה שנח היה צריך לפתח אצל עצמו - רחמנות. אולי אם הייתה לו יותר רחמנות על בני-האדם הוא היה משתדל יותר כדי להציל אותם.

את תוספת המילה "לדורותיו" בפסוק שבכותרת אפשר להבין בשני אופנים, כפי שמסביר רש"י: "יש מרבותינו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאילו היה בדור צדיקים

היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכולם". הדעה הראשונה היא של ריש לקיש והשניה היא של ר' יוחנן. לפני שנעשה אחד מגדולי חכמי ארץ ישראל, ריש לקיש היה גנגסטר, חבר בכנופיית פושעים. הוא ידע כמה קשה לשמור על התנהגות ראויה בסביבה לא טובה, כמה קשה להיות צדיק כשאתה מוקף רשעים. לכן ריש לקיש מבין ומעריך את נח. לעומתו ר' יוחנן, שהיה מנהיג מלידה, היה יותר ביקורתי כלפי נח. הוא סבר שהאופי הפסיבי של נח, שמנע ממנו להיות מנהיג בדורו שלו, היה מונע ממנו להיות אפילו צדיק פשוט בדור אחר.

אילו רק ידע נח להביע את רגשותיו, הכל יכול היה להיות אחרת. הוא לא היה דיפלומט. הוא לא היה צריך לעשות הצגות או להמציא תיאורים מפחידים או מוגזמים. הוא רק היה צריך להיות מסוגל להעביר לסביבתו איך הוא מאמת מרגיש. בדרך כלל זה עוזר. כאשר אנו מעבירים מסרים שיש בהם עובדות אבל חסר בהם רגש, השומע יכול לקבל את הדברים בשכלו אבל זה לא נכנס ללבו. כדי להעביר רגשות באופן מוצלח, אינך צריך לגלות סודות או מידע אינטימי, אתה רק צריך לתת לאנשים להבין את עומק רגשותיך. כך אתה יכול גם לגלות את הרחמנות שיש לך כלפי האנשים שליידך וגם להראות להם שבאמת איכפת לך מהם.

שה' מצווה אותו - יש לזה ערך גדול יותר. הסיבה לכך היא שהרצונות האישיים משתנים, לפעמים אנו רוצים את הדבר הנכון אבל לפעמים אנו רוצים משהו שהוא לא טוב. הציווי של ה' הוא תמיד נכון והוא אמת המידה לטוב המוחלט. אדם שמצליח לבטל את הרצון שלו ולעשות את רצון ה', מובטח לו שהוא עושה את הדבר הנכון. לכן, כאשר ה' מטיל על אברהם את השליחות הגדולה, הוא רומז לו שההיענות של אברהם לציווי ה' היא לטובתו וזוהי התחלה טובה של המסע הארוך של תיקון העולם כולו.

והכל מתחיל בבית. בפסוק ג', הממשיך את הפסוקים שבכותרת, כתוב: "ואברכה מברכך ומקלליך אאור ונברכו בך כל משפחות האדמה". הברכה הגדולה שאברהם אבינו מהווה עבור כל העולם מגיעה דרך ה"משפחות". איך מתקנים את כל העולם? מתחילים (כמובן, בעצמך. ואח"כ-) במשפחה, שזהו התא החברתי היסודי. משפחה טובה ובריאה ועוד אחת ועוד אחת יוצרות קהילה טובה ויציבה. עוד ועוד קהילות כאלה מרכיבות אומה כזאת, שיכולה לשמש מורה דרך ומנהיג לכל העולם. במילים אחרות, משפחה יהודית אמיתית היא ברכה לעם ישראל ועם ישראל הוא ברכה לעולם כולו. זהו התפקיד האוניברסלי שלנו. איזו אחריות אדירה יש לנו להיות נאמנים לזהות האוטנטית שלנו!

(אגב, המילה "אאור" היא מעניינת. המובן הפשוט הוא "אקלל", כלומר - אני אברך את מי שיברך אותך ואקלל את מי שיקלל אותך. אבל לא כתוב "אקלל". אפשר להבין את המילה "אאור" כנגזרת מהמילה "אור". מי שיקלל אותך, מי שלא יסכים איתך, אני אאיר אותו ואז גם הוא יסכים איתך ויברך אותך. הדרך של ה' ושל שותפו הנאמן אברהם לחנך את העולם היא ע"י הארת המקומות החשוכים...)

איך מתחיל המסע הגדול? בשינוי, בתזוזה. אברהם מצווה לעזוב את כל מה שהוא מכיר - ארצו, מולדתו, בית אביו - וללכת למקום אחר. המסר הוא ברור: זה לא הולך להיות קל. אברהם יצטרך להיות שונה מכל משפחתו, מכל הסביבה שלו, מהאנושות כולה. חז"ל הסבירו את הכינוי "אברהם העברי", שכל העולם נמצא מעבר אחד והוא עומד בעבר השני. הדרך של אברהם להיות ברכה לעולם אינה דרך זה שהוא יטשטש את הייחודיות שלו וינסה להראות ולהתנהג כמו כולם, אלא דווקא ע"י זה שהוא יהיה נאמן למה שהוא באמת: אור לגויים. בזהר כתוב שעם ישראל הוא המוח של העולם. ר' יהודה הלוי בספר "הכוזרי" אומר שאנחנו "הלב של האומות". הרעיון הוא זהה. לפעילות התקינה והמיוחדת של המוח ושל הלב יש חשיבות קריטית להמשך החיים. אם איברים אלה מתרשלים במילוי תפקידם, אי אפשר למלא את מקומם והם בוגדים במחויבות שלהם כלפי כל הגוף החי.

לך-לך

בפרשת לך-לך מתחיל שלב חדש בתולדות האנושות: אברהם אבינו עולה על במת ההיסטוריה ובכך מתחיל תהליך הייצור של עם ישראל, מתחיל להיווצר עם שנועד להיות ברכה לכל העולם. בתחילת הפרשה, בפסוק המצוטט בכותרת, ה' מבטיח לאברהם שהוא יהיה ברכה. אם ה' היה מבטיח לו שהוא יהיה הצלחה, היינו מבינים למה הכוונה. אבל מה זה להיות ברכה? המילה "ברכה" קשורה למילה "ברכה", מאגר מים גדול שממנו יוצאים מים שמשקים את כל השדות שמסביב. זהו התפקיד המיוחד של אברהם כאיש יחיד וזהו התפקיד המיוחד של עם ישראל כאומה: להשקות את כל העולם במים החיים של האמונה הטהורה בה'; להקנות לכל העולם את האידיאלים של התורה, את אבני היסוד המוסריים של החיים האנושיים כפי שרק מי שברא את האנושות יכול לדעת אותם, את המושגים הנכונים בנוגע לאמת ולצדק חברתי, ליחסים בין-אישיים וליחסים בין-לאומיים, בקיצור - להביא את העולם כולו למצב של שלום ואושר אמיתי.

אברהם נדרש לצאת למסע ארוך וקשה. בכל זאת ה' פונה אליו בלשון "לך-לך" ולא סתם "לך" ורש"י מסביר שהכוונה היא שהמסע הזה יהיה "להנאתו ולטובתו" של אברהם. איזו הנאה וטובה יש כאן? העניין הוא שכאשר אדם עושה את הדבר הנכון לא בגלל שיש לו חשק או רצון עצמי לעשות זאת אלא רק בגלל

להיות ברכה

"ויאמר ה' אל אברם
לך-לך מארצך
וממולדתך ומבית אבין
אל הארץ אשר אראך:
ואעשך לגוי גדול
ואברוך ואגדלה שמך
והיה ברכה:"
(בראשית יב, א-ב)

כדי להיות ברכה לעולם אנחנו חייבים לשמור על השונות והמיוחדות שלנו. זה לא במקרה שהתנועה הנאצית קמה דווקא במערב אירופה, ששם ההתבוללות הייתה בשיאה והיה נדמה שהיהודים "מצליחים" להשתלב ולהתערבב בין הנוצרים. לאורך ההיסטוריה, ככל שניסינו לטשטש את ייחודנו ולהיטמע בין הגויים, התעורר פרץ של אנטישמיות שחזר והבליט את השונות שלנו. אומות העולם, במודע או שלא במודע, מצפים ותובעים מאתנו להיות דווקא שונים ולמלא את תפקידנו הלאומי המיוחד. רק אם נהיה נאמנים לעצמנו ולמיוחדות שלנו ונהיה שונים מהם, נוכל באמת להשפיע עליהם ולהעניק להם את שפע הטוב והברכה שיש לנו בשבילם.

ה' מצווה על אברהם לעשות ברית מילה לעצמו ולכל זרעו אחריו. זהו ניסיון קשה לא רק בגלל אי-הנעימות הפיזית (אברהם היה אז בן 99, ישמעאל בן 13). משמעות הדבר היא שמעתה והלאה אברהם וצאצאיו ישאו על גופם סימן מובהק לכך שהם שונים. הסימן מוטבע אמנם במקום נסתר, אך זהו המקום בגוף שבו מתבצע החיבור בין בני-זוג שמוליד את הדור הבא ומבטיח את המשך הקיום של המשפחה ושל האומה.

לא נתחתן עם מי שאינו יהודי כי אנו שונים ממנו, אבל להיות שונה אינו אומר להיות נפרד. להפך. הכרת השונות היא המאפשרת את החיבור הנכון והפורה בין עם ישראל לבין שאר האנושות. אנחנו יכולים ללמוד מהם איך לפתח תעשייה, איך להצליח בניהול עסקים, כל מיני חידושים טכנולוגיים ומדעיים וכל מה שקשור לשיפור איכות החיים. ואנחנו יכולים ללמד אותם איך לנהל חיים מוסריים, איך לבנות משפחה וחברה על בסיס של יושר וצדק וכל מה שקשור לבסיס הרוחני של משמעות החיים. היום היהודים החיים בארה"ב לא חייבים לבחור בין חיים יהודים שלמים ובים מעורבות בחברה. אנו יכולים לשמור שבת, כשרות ושהבית שלנו יהיה בית יהודי אמיתי ועם זאת לתרום לחברה הכללית בהיותנו אזרחים טובים, סוחרים, מדענים, רופאים או שרברבים, בלי לפגוע ביהדות שלנו.

החידוש הגדול של אברהם אבינו הוא שאנחנו חייבים להיות מוסריים. האנשים בדור שלו לא ראו שום בעיה בזה שהם חיים לפי חוקי הג'ונגל, לפיהם החזק שורד ע"י זה שהוא אוכל את החלש. עד היום אפשר לפגוש אנשים שמאמינים בזה. יש להם מעט מאד עכבות מוסריות. זה רק מראה שאברהם אבינו ועם ישראל עדיין לא השלימו את התפקיד שלהם בעולם. כתוב בפרשה (יג,ג): "ויעל אברם ממצרים... וילך למסעיו... ויקרא שם אברם בשם ה'". מה זה לקרוא בשם ה'? אברהם הולך ומכריז בכל מקום שהוא מגיע את החידוש הגדול שיש ה' בעולם ושאכפת לו מאתנו ומהדרך שבה אנחנו מתנהגים. איננו יכולים לחיות כמו חיות,

שכל דאגתם היא רק ההישרדות האישית גם כשזה על חשבון הזולת. אנחנו ראויים לחיות ע"פ אמות מידה של מוסר וצדק. נביאי ישראל, בדורות מאוחרים יותר, התחננו וצעקו ממש על העניין הזה. ה' לא זקוק לקורבנות שאתם מקריבים כדי להשקיט את המצפון שלכם, הם הסבירו. עדיף שתדאגו שמערכת המשפט לא תהיה מושחתת, שהשופטים לא יקחו שוחד, שתדאגו ליתומים ולאלמנות, שהעניים לא ימותו ברעב ושיהיה להם מקום לגור בו. ה' רוצה שנהיה "מנטשן", בני-אדם.

אברהם ידע שהוא לא יספיק להשלים בעצמו את השליחות הגדולה והוא יעביר את התפקיד למי שיבוא אחריו. לכן היה חשוב לו מי יירש אותו. בתחילה אברהם חשב שזה יהיה לוט, בן אחיו, שלמד הרבה מאברהם והתנהג כמו אדם דתי אבל כל מה שבאמת עניין את לוט היה לעשות עוד כסף והוא לא התאים לתפקיד. אחר-כך אברהם חשב שאליעזר עבדו יהיה יורשו, אבל אליעזר לא התאים לתפקיד כי הוא רק ידע למלא הוראות וזה לא מספיק. כשה' אומר לאברהם שהוא מתכוון להחריב את סדום ועמורה, אברהם מנהל ויכוח ארוך עם ה' ומנסה לשנות את ההחלטה. אליעזר לא היה עושה דבר כזה ולכן הוא לא התאים לתפקיד. ואז חשב אברהם שישמעאל בנו יהיה היורש, אבל ישמעאל היה אדם פראי. הוא אפילו לא ניסה להסתיר זאת. הוא ידע להבחין בין טוב ורע ובחר בד"כ באפשרות השניה. אדם כזה לא יכול להיות המדריך הרוחני של האנושות. מי שבסופו של דבר ירש את אברהם הוא יצחק. בשמו של יצחק ישנה המילה "צחוק". ליצחק היה חוש הומור. זו גישה טובה לחיים. אתה צריך לדעת גם לצחוק על עצמך, לא להתעסק רק בפרטים הקטנים אלא לראות את התמונה השלמה. אלה הם תכונות שיש למנהיג אמיתי.

כשמלכיצדק מלך שלם נפגש עם אברהם הוא מכנה את ה' "אלוהי השמים". אברהם, לעומתו, מכנה את ה' "אלוהי השמים ואלוהי הארץ". התוספת הזאת היא החידוש הרעיוני והמוסרי הגדול של אברהם אבינו. אם ה' נמצא רק בשמים, אני כאן על הארץ יכול להתנהג כאוות נפשי. כאן אין דין ואין דיין ובעצם לה' לא איכפת מה קורה פה, כי הוא הרי אלוהי השמים ובשמים הכל בסדר. אברהם מלמד את כל העולם שה' לא מנותק מהעולם, ה' נמצא גם בשמים וגם בארץ, גם מעל העולם וגם בתוך העולם. כל התורה מתייחסת למה שקורה כאן על הארץ. לכן, כדי להתקרב אל ה' לא צריך לעזוב את העולם המעשי ולעסוק בהתבודדות ובמדיטציות אלא להיפך, לעשות מעשים נכונים וטובים שדרכם נתקרב לה'. בכל דבר שאנו עושים אנו יכולים לבחור לעשות אותו טוב יותר, כמו שה' רוצה שנעשה אותו, ובכך אנו מגלים שה' נמצא בכל דבר בעולם. זהו המסר של אברהם אבינו. זוהי ברכתו לעולם.